

Nataša Delić*

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

ZABRANA (ISKLJUČENJE) UBLAŽAVANJA KAZNE U ODREĐENIM SLUČAJEVIMA

Apstrakt: U ovom radu autor razmatra jedan broj značajnih pitanja vezanih za institut ublažavanja kazne. U datom kontekstu posebna pažnja je posvećena prikazu i analizi odredbe člana 14. Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika koji je donet 2009. godine u kojoj je predviđena zabrana ublažavanja kazne kod jednog broja krivičnih dela (osam krivičnih dela). Po mišljenju autora reč je o pravilu kojim zakonodavac pravno neosnovano i uz odsustvo jasno definisanih kriterijuma ograničava primenu ublažavanja kazne i isključuje primenu jednog broja opštih instituta krivičnog prava koji se s obzirom na njihovu prirodu mogu primenjivati u svim slučajevima kada su ispunjeni zakonom propisani uslovi. Osim toga, u istoj zakonskoj odredbi predviđena je i zabrana ublažavanja kazne u slučaju specijalnog povrata. Kritička analiza navedene zakonske odredbe potkrepljena je odgovarajućim teorijskim stavovima i sudskim odlukama. Na kraju rada data su zaključna razmatranja autora.

Ključne reči: krivične sankcije, kazne, ublažavanje kazne, oslobođenje od kazne.

I

Pitanje sankcionisanja zasigurno spada u red najvažnijih pitanja krivičnog prava i kriminalne politike jer je po prirodi stvari neposredno povezano sa definisanjem osnovnih ciljeva krivičnog prava kao i sredstava kojima oni treba da se ostvare. Iako sistem sankcija u našem zakonodavstvu obuhvata četiri vrste krivičnih sankcija i to: kazne, mere bezbednosti, mere upozorenja i vaspitne mere, strukturalno i funkcionalno posmatrano reč je o dualističkom sistemu koji u osnovi počiva na kaznama i merama bezbednosti.

U datom kontekstu nesporno je da je kazna bila i ostala najvažnija krivična sankcija koja predstavlja zakonom predviđenu represivnu meru koja se u cilju suzbijanja kriminaliteta primenjuje prema učiniocu krivičnog dela na osnovu odluke suda nakon sprovedenog krivičnog postupka. Neophodna pretpostavka za primenu kazne jeste učinjeno krivično delo u objektivno – subjektivnom smislu odnosno ostvareno objektivno nepravo i krivica učinioca bez koje nema ni kažnjavanja.¹

* vanredni profesor, ndelic@ius.bg.ac.rs

1 Z. Stojanović /2009/: *Krivično pravo, opšti deo*, Beograd, str. 248. Otuda nije u pravu Lj. Lazarević kada navodi da je pretpostavka za izricanje kazne ne samo izvršeno krivično delo, već i krivična odgovornost učinioca. Lj. Lazarević /2006/: *Komentar Krivičnog zakonika Srbije*, Beograd, str. 158. Vidi N. Delić /2009/: *Nova rešenja opštih instituta u Krivičnom zakoniku Srbije*, Beograd, str. 11–27.

Iako je kazna od svog nastanka do danas zadržala retributivnost kao jednu od svojih karakteristika, ona je ipak u konstantnoj evoluciji koja se ogleda kako u promeni shvatanja šta je osnova njenog opravdanja i u čemu se sastoji njena svrha tako i u menjanju samih vrsta kazni i načina njihovog izvršenja. Duh kažnjavanja varira kroz vekove i uvek je u funkciji određenog vremena i sredine, vladajućih moralnih i idejnih shvatanja, dominirajuće filozofije i politike. Kazna je uvek u čitavoj svojoj istoriji u neraskidivoj vezi sa celokupnom socijalnom strukturom svakog društva i može se istorijski pratiti i razumeti samo ako se dovede u vezu sa državnim, filozofskim i pravnim sistemima svog vremena.

Ono što je posebno karakteristično za kaznu, a nije i za druge vrste krivičnih sankcija jeste da ona znači i socijalno-etički prekor koji društvo upućuje učiniocu krivičnog dela.² Osim toga, kazna je istovremeno i podsticaj i poziv svima da se ponašaju u skladu sa zahtevima društva. Međutim, jedino kaznu koja je određena uz uvažavanje principa pravednosti i principa srazmernosti učinilac krivičnog dela može prihvatiti kao opravdani socijalno-etički prekor. Drugim rečima, samo takva kazna može vaspitno uticati kako na samog učinioca krivičnog dela, tako i na druge građane da ne čine krivična dela iz čega nadalje proizlazi da je u savremenom društvu retributivna komponenta kazne sadržinski obogaćena kroz princip pravednosti i princip srazmernosti i isto tako neraskidivo povezana sa prevencijom.

II

Krivični zakonik Srbije (KZS) kao način propisivanja kazni prihvata sistem relativno određenih kazni, što znači da se za svako krivično delo propisuje kazna u određenim okvirima/rasponu, tj. određuje se njena donja i gornja granica, tzv. posebni minimum i posebni maksimum i ostavlja sudu da u tim zakonskim granicama odmeri kaznu. Ovaj sistem propisivanja kazni smatra se najsvrsishodnijim jer sudu daje mogućnost da u datom slučaju odmeri kaznu u skladu sa konkretnim okolnostima kao i sa principom zakonitosti. Prilikom relativnog propisivanja kazni zakonodavac pri određivanju donje i gornje granice kazne za pojedina krivična dela može da postupi na neki od sledećih načina: da propiše posebni minimum i posebni maksimum kazne; da propiše samo posebni maksimum kazne i u tom slučaju se kao donja granica primenjuje opšti zakonski minimum kazne; da propiše samo posebni minimum kazne što znači da će se kao gornja granica primenjivati opšti zakonski maksimum kazne i najzad, da u konkretnom slučaju uopšte ne propiše posebni maksimum i posebni minimum kazne već samo njenu vrstu, u kom slučaju bi se kazna odmeravala u granicama opšteg maksimuma i opšteg minimuma.

Osnovna karakteristika ovako postavljenog kaznenog sistema je da sud ima veoma široka ovlašćenja prilikom odmeravanja kazne što je posledica kako relativno široko postavljenih kaznenih okvira, tako i postojanja većeg broja opštih instituta čija primena sudu omogućava modifikovanje propisane kazne, a jedan od tih instituta je i ublažavanje kazne.

2 Z. Stojanović /2007/: *Komentar Krivičnog zakonika Srbije*, Beograd, str. 173. i F. Bačić /1980/: *Krivično pravo, opći dio*, Zagreb, str. 404.

Opravdanje za ovako široko postavljena ovlašćenja suda leži u činjenici da je to zasigurno najbolji način na koji se sudu daje mogućnost da kaznu odmeri uzevši u obzir sve okolnosti datog slučaja i da u konkretnom slučaju praktično realizuje zakonske postavke o svrsi kažnjavanja.

Sudsko odmeravanje kazne se po pravilu dovodi u vezu sa individualizacijom kazne. Kako navodi Z. Stojanović, taj pojam se može shvatiti u širem i u užem smislu. U širem smislu predstavlja proces koji se odvija počev od izbora kazne pa do njenog izricanja, pa čak i u toku njenog izvršenja, što znači da obuhvata i odmeravanje kazne. U užem smislu individualizacija je jedan od principa na osnovu kojeg se vrši odmeravanje kazne, a koji pre svega podrazumeva upoznavanje ličnosti učinioca i ovako shvaćena individualizacija kazne je danas s pravom kritikovana. Shodno navedenom, individualizacija kazne shvaćena u napred navedenom širem smislu je pojam koji je suvišean jer u suštini odgovara pojmu odmeravanja kazne.³

III

Ublažavanje kazne je institut krivičnog prava koji, ukoliko su ispunjeni zakonom propisani uslovi, sudu daje mogućnost da u konkretnom slučaju odmeri kaznu ispod njene donje granice tj. ispod propisanog posebnog minimuma kazne ili (samo u jednom slučaju) mogućnost izricanja blaže vrste kazne. Postojanje ovog instituta je izraz potrebe da se zakonska, apstraktna kazna uskladi sa okolnostima konkretnog slučaja. Ublažavanje kazne po svojoj prirodi predstavlja izuzetak u odnosu na redovno odmeravanje kazne u granicama predviđenog minimuma i maksimuma i zato sudovi imaju obavezu da u presudi posebno obrazlože zašto je kazna ublažena.

Istorijski posmatrano, u našem zakonodavstvu institut ublažavanja kazne je bio usvojen još u Zakonu o vrstama kazni od 14. avgusta 1946. godine. U članu 21. tog zakona bilo je propisano da sud pri odmeravanju kazne učiniocu krivičnog dela može odmeriti kaznu ispod najniže granice određene u zakonu, kada takvo odstupanje zahtevaju izuzetne okolnosti, s obzirom na stepen društvene opasnosti krivičnog dela i učinioca. U takvom slučaju kazna se prilikom odmeravanja mogla spustiti do najniže mere one vrste kazne koja je zakonom bila propisana za to krivično delo. Ovim zakonom nadalje je bilo propisano da je sud dužan da u slučaju primene ublažavanja kazne u presudi tačno navede okolnosti zbog kojih je kaznu ublažio. Dakle, u Zakonu o vrstama kazni institut ublažavanja kazne je bio predviđen kao opšti institut krivičnog prava jer je spomenutom odredbom generalno bila data mogućnost da se za svako krivično delo može primeniti i ublažavanje kazne. U skladu sa zakonskom odredbom sud je imao samo mogućnost da u konkretnom slučaju kaznu ublaži po meri, dok ublažavanje kazne po vrsti nije bilo dozvoljeno. Data odredba o ublažavanju kazne mogla je biti primenjena samo za krivična dela koja su bila regulisana zakonom tadašnje Jugoslavije, dok je za ostala krivična dela

3 Z. Stojanović /2007/, str. 200. Lj. Lazarević navodi da je individualizacija postupak izbora vrste i mere kazne za koju sud smatra da će se njenim izricanjem i izvršenjem najbolje ostvariti svrha kažnjavanja (Lj. Lazarević /2006/, str. 186), a F. Bačić da individualizacija podrazumeva da se u zakonskim okvirima učiniocu izrekne takva kazna koja će, što je moguće više, biti prilagođena potrebama njegove resocijalizacije. F. Bačić /1980/, str. 430.

koja su bila predviđena u Krivičnom zakoniku Kraljevine Jugoslavije iz 1929. godine sud bio ovlašćen da izriče kazne pridržavajući se samo kaznenog sistema određenog Zakonom o vrstama kazni.

Krivični zakonik – opšti deo od 4. decembra 1947. godine je u članu 62. takođe predviđao ovlašćenje suda za ublažavanje kazne. Za razliku od Zakona o vrstama kazni ovom odredbom je ublažavanje kazne bilo mnogo šire definisano tako što je zakon predvideo da se kazna u konkretnom slučaju može ublažiti ne samo po meri, već i izricanjem blaže vrste kazne. Kao osnov za ublažavanje kazne zakon predviđa okolnosti da je učinilac vršio i da sada vrši korisnu društvenu delatnost, ili da se nalazi u teškim ličnim prilikama, ili da druge slične okolnosti pod kojima je delo učinjeno ukazuju na manju društvenu opasnost učinjenog krivičnog dela i učinioca. Kao što se vidi, za razliku od Zakona o vrstama kazni ovaj zakon je u većoj meri precizirao okolnosti na osnovu kojih sud ima mogućnost da primenjuje ublažavanje kazne. Istina, relevantne okolnosti nisu bile taksativno navedene, već je iz date odredbe proizlazilo da to moraju biti određene okolnosti koje ukazuju na manju društvenu opasnost učinjenog krivičnog dela i učinioca. I prema ovom zakonu sud je bio dužan da u presudi posebno i iscrpno izloži okolnosti zbog kojih je izrečena ublažena kazna.

Krivični zakonik donet 2. marta 1951. godine (čijim stupanjem na snagu je okončana izgradnja krivičnog zakonodavstva FNR Jugoslavije i shodno tome došlo do prestanka važenja Krivičnog zakonika – opšti deo iz 1947. godine, kao i svih posebnih krivičnih zakona kojima su bile regulisane pojedine grupe krivičnih dela) u članu 42. sadržao je odredbu o osnovima za ublažavanje kazne, a u članu 43. određivao način tj. granice ublažavanja kazne. U zakonu je bilo propisano da je ublažavanje kazne moguće u dva slučaja i to: prvi, kada zakon propisuje da se učinilac krivičnog dela može blaže kazniti i drugi, u slučaju kada sud nađe da postoje takve olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se i ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Dakle, i u ovom zakonu je ublažavanje kazne bilo predviđeno kao opšti institut krivičnog prava s obzirom na to da je ta mogućnost postojala za svako krivično delo bez izuzetka. Za razliku od Krivičnog zakonika – opšti deo koji nije pravio razliku u načinu ublažavanja kazne, s obzirom na to kako je kazna određena za konkretno krivično delo u zakonu, ovaj zakon je suzio obim ublažavanja tako što je odredbom člana 43. bilo predviđeno da se kazna koja je propisana za konkretno krivično delo sa naznačanjem najmanje mere određene vrste kazne, primenom ublažavanja može ublažiti/spustiti do najmanje mere te vrste kazne, a u drugim slučajevima ublažavanje se moglo vršiti izricanjem blaže vrste kazne od one koja je propisana za dato delo. Pored ovog ograničenog ublažavanja kazne, Krivični zakonik je poznavao i neograničeno ublažavanje kazne, i to samo u jednom slučaju. Naime, u skladu sa odredbom člana 17. sud je bio ovlašćen da u slučaju nepodobnog pokušaja krivičnog dela učiniocu ublaži kaznu i pri tome nije bio vezan ni za vrstu, kao ni za meru kazne koja je propisana za to krivično delo. Taj član Krivičnog zakonika bio je izmenjen Novelom iz 1959. godine tako što je za nepodoban pokušaj bila predviđena mogućnost oslobođenja od kazne, odnosno u skladu sa odredbom člana 44. stav 2. sud je u tom slučaju imao i mogućnost da kaznu neograničeno ublaži.

Krivični zakon SFRJ koji je stupio na snagu 1. jula 1977. godine je ublažavanje kazne regulisao odredbama sadržanim u članovima 42. i 43. i prema ovom zakonu ublažavanje kazne, po meri i po vrsti, predstavlja opšti institut krivičnog prava koji se uz postojanje određenih okolnosti tj. opštih osnova za ublažavanje kazne može primeniti u slučaju izvršenja bilo kog krivičnog dela. Osim navedenih slučajeva u kojima zakon izričito propisuje da se učinilac može blaže kazniti, sud je u skladu sa zakonom imao mogućnost da ublaži kaznu i onda kada utvrdi da postoje osobito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se i ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Najzad, zakon je mogućnost ublažavanja kazne posebno predvideo i kod nekih krivičnih dela i u tim slučajevima je do ublažavanja moglo doći samo ako u konkretnom slučaju postoji okolnost koju zakon izričito određuje. I prema ovom zakonu ublažavanje kazne je uvek fakultativno. Najzad, shodno zakonskoj odredbi kazna se takođe mogla ublažiti, i to neograničeno, i u slučaju postojanja nekog od osnova za oslobođenje od kazne.

Na isti način ublažavanje kazne je bilo regulisano i u Krivičnom zakonu SRJ iz 1992. godine, kao i u Osnovnom krivičnom zakonu iz 2003. godine, što znači da je ublažavanje kazne bilo predviđeno kao opšti institut, da je zakonodavac predviđao mogućnost ublažavanja kazne po meri i po vrsti i da je ublažavanje kazne bilo ograničeno, izuzev u slučaju kada se kazna ublažava po nekom od osnova za oslobođenje od kazne.

IV

Odredbom člana 56. Krivičnog zakonika Srbije (KZS) je propisano da sud može učiniocu krivičnog dela izreći kaznu ispod granice propisane zakonom ili blažu vrstu kazne kad: 1) zakon predviđa da se kazna može ublažiti; 2) zakon predviđa da se učinilac može osloboditi od kazne, a sud ga ne oslobodi od kazne; 3) utvrdi da postoje naročito⁴ olakšavajuće⁵ okolnosti i oceni da se i ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja.

4 Kao što se može videti izraz „osobito“ zamenjen je izrazom „naročito“. U opštem delu zakona ova promena je izvršena i kod instituta prekoračenja granica krajnje nužde (član 20. stav 2. KZS) gde je u prethodnom zakonu na mestu sadašnjeg „naročito“ takođe stajalo „osobito“. U posebnom delu ovaj izraz se pominje kod pojedinih krivičnih dela kada je u pitanju oblik krivičnog dela kvalifikovan težom posledicom. Iako zakonodavac kod najvećeg broja zakonskih inkriminacija težu posledicu propisuje koristeći formulaciju „druge teške posledice“ kao npr. kod krivičnih dela protivpravnog lišenja slobode (član 132. stav 3.KZS) i otmice (član 134. stav 119. KZS), kod tri krivična dela, a to su: iznuđivanje iskaza (član 136. stav 2.KZS), omogućavanje uživanja opojnih droga (član 247. stav 2. KZS) i davanje lažnog iskaza (član 335. stav 4. KZS) zakon predviđa nastupanje „naročito teške posledice“, pri čemu je kod krivičnih dela iznuđivanje iskaza i davanje lažnog iskaza ranije stajalo „osobito“. Shodno rečenom, možemo da vidimo da sada i u opštem i posebnom delu zakona u svim slučajevima stoji izraz „naročito“. Ovde nije suvišno napomenuti i to da izrazi „naročito“ i „osobito“ predstavljaju sinonime, a da isto značenje takođe imaju i sledeći izrazi: mnogo, veoma, osetno, dosta, izraženo, jako, u velikoj meri i silno. Cit. prema: Pavle Ćosić i saradnici /2008/: *Rečnik sinonima*, Beograd, str. 331.

5 Interesantno je primetiti da i pored toga što zakonodavac nigde ne predviđa „osobito otežavajuće okolnosti“ u našoj sudskoj praksi ipak ima presuda u kojima se i one spominju. Tako recimo, Okružni sud u Valjevu u svojim presudama K–47/97 od 8. decembra 1997. godine, K–37/97 od

Prema nekim autorima, iz date zakonske odredbe proizlazi da bi se ovde u jednom uslovnom smislu moglo govoriti o tzv. zakonskom i tzv. sudskom ublažavanju kazne. Zakonsko ublažavanje (tač. 1. i 2) postoji u onim slučajevima kada se kazna ublažava prilikom postojanja nekog od opštih osnova za ublažavanje ili oslobođenje od kazne i tada je sud u većoj meri vezan zakonom nego u slučaju sudskog ublažavanja (tačka 3) kada ublažavanje kazne u mnogo većoj meri zavisi od procene suda (što naravno ne znači da tada sud uopšte nije vezan zakonom).⁶

Zakonski osnovi za ublažavanje kazne propisani su u opštem delu zakona. Svi osnovi za ublažavanje kazne su po svojoj prirodi fakultativnog karaktera, tj. prilikom odmeravanja kazne sud praktično ima dve mogućnosti: da kaznu odmeri u granicama propisanim zakonom, u okviru predviđenog minimuma i maksimuma kazne ili da kaznu ublaži, odnosno odmeri ispod posebnog minimuma kazne ili izrekne blažu vrstu kazne.

Opšti osnovi za ublažavanje kazne su sledeći krivičnopravni instituti: prekoračenje granica nužne odbrane (član 19. stav 3. KZS), prekoračenje granica krajnje nužde (član 20. stav 3. KZS), izazivanje opasnosti iz nehata kod krajnje nužde (član 20. stav 3. KZS), kompulzivna sila i pretnja (član 21. stav 2. KZS), bitno smanjena računljivost (član 23. stav 2. KZS), otklonjiva pravna zabluda (član 29. stav 3. KZS), pokušaj (član 30. KZS), pomaganje (član 35. KZS) i odsustvo ličnog odnosa, svojstva ili okolnosti kod podstrekača ili pomagača (član 36. stav 4. KZS).

U posebnom delu zakona, kod pojedinih krivičnih dela sada ni u jednom slučaju nije propisana mogućnost ublažavanja kazne. Naime, do donošenja Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2009. godine (ZID KZ) ("Službeni glasnik RS", br. 72/2009) ova mogućnost je postojala samo u jednom slučaju i to kod krivičnog dela samovoljnog odsustvovanja i bekstva iz Vojske Srbije (član 399. KZS). Mogućnost ublažavanja kazne bila je predviđena za učinioca krivičnog dela koji se dobrovoljno javi nadležnom državnom organu radi vršenja vojne službe. Međutim, odredbom člana 180. ZID KZ ukinuta je mogućnost ublažavanja kod ovog krivičnog dela i propisana mogućnost oslobođenja od kazne.

Zakonski osnovi za oslobođenje od kazne koji istovremeno predstavljaju i fakultativne osnove za neogranično ublažavanje kazne propisani su kako u opštem delu zakona, tako i u posebnom delu kod pojedinih krivičnih dela.

U opštem delu KZS propisani su sledeći krivičnopravni instituti koji predstavljaju osnove za oslobođenje od kazne i istovremeno osnove za ublažavanje kazne. To su: prekoračenje granica nužne odbrane usled jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom (član 19. stav 3. KZS), prekoračenje granica krajnje nužde učinjeno pod naročito olakšavajućim okolnostima (član 20. stav 3. KZS), nepodoban pokušaj (član 31. KZS), dobrovoljni odustanak (član 32. stav 1. KZS), i dobrovoljno sprečavanje izvršenja krivičnog dela (član 32. stav 3. KZS).

U posebnom delu fakultativni osnovi za oslobođenje od kazne kao i ublažavanje kazne predviđeni su kod većeg broja krivičnih dela kao npr. kod krivičnog dela

3. oktobra 1997. godine i K-27/97 od 23. oktobra 1997. godine konstatuje da „drugih posebno otežavajućih okolnosti u datom slučaju nije bilo...“ Odluke su odabrane metodom slučajnog uzorka.

6 Z. Stojanović /2007/, str. 210 i F. Bačić /1980/, str. 438.

neovlašćenog držanja opojnih droga (član 246a stav 2 KZS) može se osloboditi od kazne učinilac krivičnog dela koji otkrije od koga nabavlja opojnu drogu. Zatim, kod krivičnog dela udruživanje radi protivustavne delatnosti (član 319. KZS) može se osloboditi od kazne pripadnik grupe ili organizovane kriminalne grupe koji je otkrije pre nego što je u njenom sastavu ili za nju učinio neko krivično delo (član 133. stav 4. ZID KZ). Kod krivičnog dela davanja lažnog iskaza (član 335. stav 5. KZS) može se osloboditi učinilac koji dobrovoljno opozove lažan iskaz pre nego što se donese konačna odluka. Kod krivičnog dela udruživanje radi vršenja krivičnih dela (član 346. KZS) može se osloboditi od kazne organizator grupe ili organizovane kriminalne grupe koji otkrivanjem grupe ili organizovane kriminalne grupe ili na drugi način spreči izvršenje krivičnih dela radi čijeg vršenja je grupa ili organizovana kriminalna grupa organizovana (član 152. stav 6. ZID KZ) i drugih krivičnih dela.

Pored navedenih opštih osnova za oslobođenje od kazne u članu 58. stav 2. KZS predviđen je jedan specifičan osnov za oslobođenje od kazne koji se može primeniti u slučaju krivičnog dela učinjenog iz nehata kad posledice dela tako teško pogađaju učinioca da izricanje kazne u takvom slučaju očigledno ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja.⁷

Najzad, KZS u opštem delu predviđa i još dva (nova), uslovno rečeno, posebna osnova za oslobođenje od kazne, to su: prvi, stvarno kajanje (58. stav 3. KZS /član 12. ZID KZ/) – primenjuje se kod krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina, ako posle izvršenog krivičnog dela, a pre nego što je saznao da je otkriven, učinilac otkloni posledice dela ili nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim delom. I drugi, poravnanje učinioca i oštećenog (član 59. KZS) – primenjuje se kod krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna ako je učinilac na osnovu postignutog sporazuma sa oštećenim ispunio sve obaveze iz tog sporazuma.⁸

Osim toga, učiniocu krivičnog dela sud kaznu može ublažiti i ukoliko su ispunjena dva uslova: prvi, da postoje dve ili više naročito olakšavajuće okolnosti i

7 „Kada je okrivljena upravljajući svojim putničkim vozilom dovela u opasnost telo ljudi iz nehata, pa su njena majka i sestričina zadobile lake telesne povrede, ispunjeni su uslovi za oslobađanje od kazne ako posledice tako teško pogađaju učinioca da izricanje kazne ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja. Pri tome nije neophodno da te povrede po svojoj prirodi budu toliko teške da pogađaju i nanose patnju ličnosti okrivljene. Imajući u vidu sredinu u kojoj se ova nezgoda desila i jake porodične veze, ne može se prihvatiti da i ovakve posledice koje su nastale kod majke i sestričine okrivljene nju lično ne pogađaju. Isto tako, imajući u vidu i godine starosti oštećene ne može se prihvatiti da njena ćerka koja je u konkretnom slučaju optužena ne pati zbog takvih povreda i ne oseća krivicu zbog toga što je te povrede zadobila njena majka, koja je najbliži srodnik u prvom stepenu srodstva, a takođe i povrede koje su nastale kod njene sestričine“. Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž–1327/99 od 4. avgusta 1999. godine. Cit. prema: I. Simić /2000/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnogpravnog materije, treća knjiga*, Beograd, str. 36–37. (Takođe i presude istog suda Kž– 1726/96 od 18. decembra 1996. godine i Kž–73/97 od 18. marta 1997. godine. Cit. prema: I. Simić /1998/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnogpravnog materije, druga knjiga*, Beograd, str. 44). „Kada sud utvrdi da krivična dela učinjena iz nehata da posledica dela teško pogađa učinioca, ali ne toliko teško da izricanje kazne u takvom slučaju očigledno ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja, takvu okolnost može ceniti kao olakšavajuću okolnost.“ Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž–269/02 od 19. marta 2002. godine. Cit. prema: I. Simić /2004/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnogpravnog materije, peta knjiga*, Beograd, str. 39.

8 Vidi više o tome: N. Delić /2005/: Poravnanje učinioca i oštećenog kao osnov za oslobođenje od kazne, u: *Kazneno zakonodavstvo: progresivna ili regresivna rešenja*, Beograd, str. 289–303.

drugi, da sud oceni da se i ublaženom kaznom u konkretnom slučaju može postići svrha kažnjavanja. U pitanju je generalno ovlašćenje koje sud može da iskoristi u svakom slučaju kada smatra da su ispunjeni napred navedeni zakonski uslovi.

Granice ublažavanja kazne propisane su zakonom (član 57. KZS i član 11. ZID KZ) što znači da će u slučaju kada postoje uslovi za ublažavanje sud ublažiti kaznu u skladu sa sledećim pravilima: *ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor u trajanju od deset ili više godina, kazna se može ublažiti do sedam godina zatvora; ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor u trajanju od pet ili više godina, kazna se može ublažiti do tri godine zatvora; ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor u trajanju do tri godine, kazna se može ublažiti do jedne godine zatvora; ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor u trajanju od dve godine, kazna se može ublažiti do šest meseci zatvora; ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor od jedne godine, kazna se može ublažiti do tri meseca zatvora; ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor ispod jedne godine, kazna se može ublažiti do trideset dana zatvora; ako je za krivično delo propisana kazna zatvora bez naznačenja najmanje mere, umesto zatvora može se izreći novčana kazna ili rad u javnom interesu; ako je za krivično delo propisana novčana kazna sa naznačenjem najmanje mere, kazna se može ublažiti do deset dnevnih iznosa odnosno do deset hiljada dinara.*

Do donošenja ZID KZ ublažavanje kazne je bilo moguće u svakom slučaju kada su ispunjeni zakonom propisani uslovi. Međutim, odredbom člana 11. stav 2. ovog zakona propisano je da se kazna ne može ublažiti za sledeća krivična dela:

- otmica (član 134. st. 2. i 3. KZS) – kada se radi ostvarenja cilja otmice preti ubistvom ili teškom telesnom povredom otetom licu, predviđena kazna je zatvor od tri do dvanaest godina (stav 2) i ako je oteto lice zadržano duže od deset dana ili je prema njemu postupano na svirep način ili mu je teško narušeno zdravlje ili su nastupile druge teške posledice ili ako je osnovni oblik krivičnog dela učinjen prema maloletnom licu, predviđena kazna je zatvor od tri do petnaest godina (stav 3);⁹
- silovanje (član 178. KZS);¹⁰

9 Član 134. KZS sada glasi: (Stav 1) Ko silom, pretnjom ili obmanom ili na neki drugi način odvede ili zadrži neko lice u nameri da od njega ili drugog lica iznudi novac ili kakvu drugu imovinsku korist ili da njega ili koga drugog prinudi da nešto učini, ne učini ili trpi, kazniće se zatvorom od *dve* do deset godina. (St. 2. i 3 /kao u osnovnom tekstu/). (Stav 4) Ako je usled dela iz st. 1. do 3. ovog člana nastupila smrt otetog lica ili je delo izvršeno od strane *grupe*, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do osamnaest godina. (Stav 5) *Ako je delo iz st. 1. do 3. ovog člana izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina* (član 33. ZID KZ).

10 Član 178. KZS sada glasi: (Stav 1) Ko prinudi drugog na obljubu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili pretnjom da će neposredno napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica, kazniće se zatvorom od *tri do dvanaest* godina. (Stav 2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno pretnjom da će se za to ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili pretnjom drugim teškim zlom, učinilac će se kazniti zatvorom od *dve do deset godina*. (Stav 3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda lica prema kome je delo izvršeno ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito poniža-

- obljuba nad nemoćnim licem (član 179. KZS);¹¹
- obljuba sa detetom (član 180. KZS);¹²
- iznuda (član 214. st. 2. i 3. KZS) – kada je delom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi četrstopešest hiljada dinara, predviđena kazna je zatvor od dve do dvanaest godina (stav 2) i ako je pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi milion i petsto hiljada dinara, predviđena kazna je zatvor od *tri* do dvanaest godina (stav 3 /član 74. ZID KZ/);¹³
- neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 246. st. 1. i 3. KZS) – ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje i nudi na prodaju ili ko radi prodaje kupuje, drži ili prenosi ili ko posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge, predviđena kazna je zatvor od *tri* do dvanaest godina (stav 1) i *ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane grupe, ili je učinilac ovog dela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, predviđena kazna je zatvor od pet do petnaest godina* (stav 3 /član 95. ZID KZ/);¹⁴

vajući način ili prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od *pet* do petnaest godina. (Stav 4) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno ili je delo učinjeno prema detetu, učinilac će se kazniti zatvorom *najmanje deset godina* (član 47. ZID KZ).

- 11 Član 179. KZS sada glasi: (Stav 1) Ko nad drugim izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin iskorišćujući duševno oboljenje, zaostali duševni razvoj, drugu duševnu poremećenost, nemoć ili kakvo drugo stanje tog lica usled kojeg ono nije sposobno za otpor, kazniće se zatvorom od *dve* do deset godina. (Stav 2) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda lica prema kome je delo izvršeno ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od *pet do petnaest godina*. (Stav 3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno ili je delo učinjeno prema detetu, učinilac će se kazniti zatvorom *najmanje deset godina* (član 48. ZID KZ).
- 12 Član 180. KZS sada glasi: (Stav 1) Ko izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin sa detetom, kazniće se zatvorom od *tri do dvanaest godina*. (Stav 2) Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila teška telesna povreda deteta prema kome je delo izvršeno ili je delo izvršeno od strane više lica ili je delo imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od *pet do petnaest godina*. (Stav 3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. nastupila smrt deteta, učinilac će se kazniti zatvorom *najmanje deset godina* (član 48. ZID KZ). (Stav 4) Neće se kazniti za delo iz stava 1. ovog člana učinilac ako između njega i deteta ne postoji značajnija razlika u njihovoj duševnoj i telesnoj zrelosti.
- 13 Član 214. KZS sada glasi: (Stav 1) Ko u nameri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist, silom ili pretnjom prinudi drugog da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina. (St. 2. i 3 /kao u osnovnom tekstu/). (Stav 4) Ko se bavi vršenjem dela iz st. 1. do 3. ovog člana ili je delo izvršeno od strane *grupe*, kazniće se zatvorom od *pet do petnaest godina*. (Stav 5) *Ako je delo iz st. 1. do 3. ovog člana izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti zatvorom od najmanje pet godina* (član 74. ZID KZ).
- 14 Član 246. KZS sada glasi: (Stav 1 /kao u osnovnom tekstu/). (Stav 2) *Ko neovlašćeno uzgaja mak ili psihoaktivnu konoplju ili druge biljke iz kojih se dobija opojna droga ili koje same sadrže opojnu drogu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina*. (Stav 3 /kao u osnovnom tekstu/). (Stav 4) *Ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe, učinilac će*

- nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi (član 350. st. 3. i 4. KZS) – kada je delo iz stava 2. ovog člana učinjeno od strane grupe, zloupotrebom službenog položaja, ili na način kojim se ugrožava život ili zdravlje lica čiji se nedozvoljeni prelaz granice Srbije, boravak ili tranzit omogućava ili je krijumčaren veći broj lica, predviđena kazna je zatvor od jedne do deset godina (stav 3) i *ako je delo iz stava 2. ovog člana učinjeno od strane organizovane kriminalne grupe, predviđena kazna je zatvor od tri do dvanaest godina* (stav 4 /član 155. ZID KZ/)¹⁵ i
- trgovina ljudima (član 388. KZS).¹⁶

Osim kod navedenih krivičnih dela propisano je da se izuzetno od opšteg pravila ne može ublažiti kazna učinioocu krivičnog dela koji je ranije osuđivan za isto krivično delo, drugim rečima, ublažavanje kazne je isključeno u slučaju specijalnog povrata.¹⁷

se kazniti zatvorom najmanje deset godina. (Stav 5) Učinilac dela iz st. 1. do 4. ovog člana koji otkrije od koga nabavlja opojnu drogu može se osloboditi od kazne (član 95. ZID KZ).

- 15 Član 350. KZS sada glasi: (Stav 1) Ko bez propisane dozvole pređe ili pokuša da pređe granicu Srbije, naoružan ili upotrebom nasilja, kazniće se zatvorom do jedne godine. (Stav 2) Ko u nameri da sebi ili drugom pribavi kakvu korist, omogućava drugom nedozvoljeni prelaz granice Srbije ili nedozvoljeni boravak ili tranzit kroz Srbiju, licu koje nije državljanin Srbije, kazniće se zatvorom *od šest meseci do pet godina.* (St. 3. i 4. /kao u osnovnom tekstu/). (Stav 5) Sredstva namenjena ili upotrebljena za izvršenje dela iz st. 1. do 3. ovog člana oduzeće se (član 155. ZID KZ).
- 16 Član 388. KZS sada glasi: (Stav 1) Ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem mita ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanje ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom *od tri do dvanaest godina.* (Stav 2) Za delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu učinilac će se kazniti kaznom propisanom za to delo i kada nije upotrebio silu, pretnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja. (Stav 3) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje *pet godina.* (Stav 4) Ako je usled dela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška telesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom *od pet do petnaest godina.* (Stav 5) Ako je usled dela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina. (Stav 5) Ko se bavi vršenjem krivičnog dela iz st. 1. do 3. ovog člana ili je delo izvršeno od strane grupe, kazniće se zatvorom najmanje pet godina. (Stav 7) *Ako je delo iz st. 1. do 3. izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.* (Stav 8) *Ko zna ili je mogao znati da je lice žrtva trgovine ljudima, pa iskoristi njen položaj ili drugome omogući iskorišćavanje njenog položaja radi eksploatacije predviđene stavom 1. ovog člana, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.* (Stav 9) *Ako je delo iz stava 8. ovog člana učinjeno prema licu za koje je učinilac znao ili je mogao znati da je maloletno, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina (kao što se vidi, kod oba oblika krivičnog dela iz st. 8. i 9. zakonodavac pored odgovornosti za umišljaj propisuje i odgovornost za nehat pri čemu za njegovo postojanje /pogrešno/ predviđa ispunjenost samo subjektivnog uslova –mogao – i stoga dato rešenje nije u skladu sa zakonskim pojmom nesvesnog nehata prema kome je neophodno da je učinilac ne samo mogao, nego i bio dužan – objektivni uslov – da zna da je lice žrtva trgovine ljudima, odnosno da je lice maloletno).* (Stav 10) *Pristanak lica na eksploataciju ili na uspostavljanje ropskog ili njemu sličnog odnosa iz stava 1. ovog člana ne utiče na postojanje krivičnog dela iz st. 1, 2. i 6. ovog člana* (član 173. ZID KZ).
- 17 Ovo je prvi put da naš zakonodavac posebno izdvaja specijalni povrat i daje mu odgovarajući krivičnopravni značaj. Kako navodi F. Bačić, kriminološka nauka smatra da specijalne povratni-

Najzad, datom odredbom zakonodavac predviđa da kada je sud ovlašćen da učinioca krivičnog dela oslobodi od kazne može mu kaznu ublažiti, bez ograničenja propisanih u st. 1. do 3. ovog člana.

Dakle, u slučaju ublažavanja po nekom od osnova za oslobođenje sud nije vezan propisanim granicama ublažavanja kazne i takođe mogućnost ublažavanja nije isključena u odnosu na napred navedena krivična dela, kao ni u slučaju specijalnog povrata.

V

Prethodno rečeno upućuje na zaključak da isključenje mogućnosti ublažavanja kazne u odnosu na pojedina krivična dela dovodi do toga da zakonodavac datim pravilom dezavuiše ublažavanje kazne kao i određeni broj opštih instituta krivičnog prava, što je u evidentnoj suprotnosti sa njihovom pravnom prirodom jer je suština opštih instituta u tome da se primenjuju uvek kada su ispunjeni zakonski uslovi, nezavisno od toga koje krivično delo je u pitanju.

Tako se datom odredbom u potpunosti marginalizuje značaj prekoračenja granica nužne odbrane i krajnje nužde. Takođe, zanemaruje se krivičnopravni značaj kompulzivne sile i pretnje, bitno smanjene uračunljivosti i otklonjive pravne zablude. I najzad, briše se razlika između pokušanog i dovršenog krivičnog dela i između pojedinih oblika saučesništva i zapostavlja značaj ličnog svojstva kod podstrekača i pomagača.

Kada je u pitanju povrat, onda treba reći da u skladu sa odredbom člana 55. KZS on predstavlja fakultativnu otežavajuću okolnost¹⁸ koja prilikom odmeravanja kazne u granicama propisanim zakonom može uticati da odmerena kazna bude bliže propisanom maksimumu kazne. Propisivanje povrata kao fakultativne otežavajuće okolnosti, koja s obzirom na svoju prirodu ima poseban značaj u odnosu na druge otežavajuće okolnosti iz člana 54. KZS, svoje opravdanje ima u tome što učinilac iz osuda za prethodno učinjena krivična dela nije izvukao nikakvu pouku, što po pravilu ukazuje na povećan stepen krivice¹⁹ koji zaslužuje i odgovarajući socijalno-etički prekor.²⁰

---

ke karakteriše intenzivna zločinačka volja, a generalne povratnike, ekstenzivna zločinačka volja. Kod prvih postoji stečena sklonost da vrše ista krivična dela, oni su specijalisti koji poseduju visoku kriminalnu tehniku i to ih sa aspekta pravnog poretka čini opasnim u većoj meri. Generalni povratnici predstavljaju delinkvente koji su spremni na činjenje različitih krivičnih dela i kod kojih ništa nije izvesno. S obzirom na sve ovo, ne može se unapred odrediti koja bi kategorija učinilaca, specijalni ili generalni povratnici, bila opasnija. F. Bačić /1980/, str. 443.

- 18 Stoga je teško objasniti zašto u presudi Opštinskog suda u Sremskoj Mitrovici K-74/09 od 11. juna 2009. godine stoji da „to što je okrivljeni ranije već dva puta osuđivan zbog krivičnog dela neovlašćene proizvodnje, držanja i stavljanja u promet opojnih droga sud nije cenio kao „osobito otežavajuću okolnost“ koja bi uticala da kazna bude strožija imajući u vidu da je okrivljeni bio dugogodišnji ovisnik o heroinu i da je ovo krivično delo učinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti“. Odluka je odabrana metodom slučajnog uzorka.
- 19 Ta ideja odgovara koncepcijama klasične i neoklasične škole krivičnog prava i ona ni danas nije izgubila svoj značaj jer se i dalje smatra da se veći stepen krivice učinioca ogleda u tome što je istrajao u nameri da vrši krivična dela i da on i posle osude i izdržane kazne za ranije delo ponovo vrši krivično delo, te da mu se može prebaciti da je ranija osuda ostala bez dejstva, tj. da ga nije odvratila od novog krivičnog dela, a što sveukupno posmatrano govori o većem stepenu krivice i osnovanosti odgovarajućeg socijalno-etičkog prekora. F. Bačić /1980/, str. 444.
- 20 U tom smislu i Okružni sud u Valjevu u svojoj presudi K-55/97 od 23. februara 1998. godine navodi „da je utvrđujući kaznu optuženom sud imao u vidu sve okolnosti koje su od uticaja na

U članu 55. KZS predviđen je tzv. običan povrat²¹ i zakonodavac pri tome ne daje neku opštu definiciju povrata već samo ukazuje na elemente koje sud treba da ima u vidu pri oceni značaja povrata, pri čemu se pojam povrata uzima u širem smislu tj. kao svako ponovno izvršenje krivičnog dela od strane lica koje je već osuđeno. Prema tome, jedini obligatorni uslov za postojanje povrata jeste ranija osuđivanost za neko krivično delo. Zakonik pri tome navodi elemente koje sud treba da ceni da bi došao do zaključka koji značaj povratu treba dati prilikom odmeravanja kazne. U tom smislu zakonodavac posebno navodi težinu ranije učinjenog krivičnog dela, istovrsnost krivičnog dela tj. ranije učinjenog i novog, da li su u pitanju srodna krivična dela, dakle, ukazivanje na specijalni povrat. Isto tako sud je dužan da ceni i istovrsnost pobuda iz kojih su ranije i novo krivično delo učinjeni. Od značaja je ne samo srodnost krivičnih dela, već i srodnost ili istovrsnost pobuda iz kojih su učinjena srodna ili različita krivična dela. Takođe sud ceni i okolnosti pod kojima su dela učinjena kao i koliko je vremena proteklo od ranije osude, odnosno izrečene, oproštene ili zastarele kazne, oslobođenja od kazne, od proteka roka za opzivanje ranije uslovne osude ili izrečene sudske opomene.

Nadalje treba reći da je u našoj sudskoj praksi ublažavanje kazne najčešće u slučaju postojanja naročito olakšavajućih okolnosti, a razlog tome sigurno je i okolnost što se opšti instituti koji predstavljaju fakultativne osnove za ublažavanje kazne u praksi retko pojavljuju. No, i pored toga, ovde i dalje postoje određene dileme.

Jedna od dilema je kada se smatra da olakšavajuće okolnosti predstavljaju naročito olakšavajuće okolnosti?

Čini se da je odgovor na dato pitanje sasvim jasan i da se naročito olakšavajuće okolnosti razlikuju od „običnih“ olakšavajućih okolnosti prevashodno po svom intenzitetu te da su to one okolnosti koje delo čine lakšim, koje su po svojoj prirodi takve da u znatnoj meri umanjuju značaj ostvarenog neprava i stepen krivice, tako da se može doći do zaključka da je u zakonu predviđena kazna u konkretnom slučaju prestoga.

Druga dilema je da li je moguće ublažavanje kazne i onda kada u konkretnom slučaju postoji samo jedna naročito olakšavajuća okolnost?

Ovde se do odgovora može doći najpre jezičkim tumačenjem jer zakonodavac u datoj zakonskoj normi koristi plural „okolnosti“²². Osim toga, da je u pitanju (jed-

---

kaznu, pa je od otežavajućih okolnosti sud optuženom uzeo u obzir raniju osuđivanost po obe pravnosnažne presude, prema podacima iz kaznene evidencije, a drugih otežavajućih i olakšavajućih okolnosti nije našao“. Takođe i presuda Prvog Opštinskog suda u Beogradu K I–273 od 23. decembra 2008. godine u kojoj se navodi sledeće: „Odlučujući o vrsti i visini krivične sankcije koju će u konkretnom slučaju izreći, sud je cenio sve okolnosti iz člana 54. KZS koje utiču da kazna bude teža ili blaža, pa je od olakšavajućih okolnosti cenio činjenicu da je okrivljena priznala izvršenje krivičnih dela, te da ima izuzetno tešku porodičnu situaciju i loše zdravstveno stanje, dok je kao otežavajuću okolnost cenio činjenicu da je okrivljena višestruki povratnik za isto krivično delo“. Odluke su odabrane metodom slučajnog uzorka.

21 U njegovoj osnovi leži tzv. klasični – objektivni pojam povrata koji karakteriše ponovno pojavljivanje pred sudom istog učinioca zbog novog krivičnog dela. Pored objektivnog, postoje još i objektivno-subjektivni pojam, koji pored ponovnog vršenja krivičnog dela od strane istog učinioca postavlja još i jedan subjektivni uslov, sklonost učinioca da vrši krivična dela i treći, subjektivni pojam povrata (veoma retko prihvaćen), koji težište povrata stavlja samo na subjektivnu opasnost učinioca.

22 Uprkos tome Okružni sud u Beogradu u svojoj presudi K–1710/98 od 8. decembra 1998. godine navodi „da je prvostepeni sud prilikom odlučivanja o kazni optuženog, pravilno utvrdio i ocenio

na) okolnost koja svojim prisustvom krivično delo čini kvalitativno lakšim, onda bi ta okolnost imala značaj privilegijuće okolnosti koja predstavlja dopunsko obeležje bića krivičnog dela.²³

Najzad, sporno je i da li je dozvoljeno ublažavanje kazne u slučaju kada pored naročito olakšavajućih okolnosti postoji i neka otežavajuća okolnost?²⁴

Po tom pitanju osnovan je stav da postojanje neke otežavajuće okolnosti u načelu ne isključuje mogućnost ublažavanja kazne i da to zavisi od toga o kakvim otežavajućim okolnostima se radi i u kakvom su odnosu prema naročito olakšavajućim okolnostima, a posebno od toga kakav značaj imaju za ostvarenost uslova da se i ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja.²⁵

Shodno iznetom, moglo bi se zaključiti da je zakonodavac prilikom propisivanja odredbe da se kazna ne može ublažiti učiniocu krivičnog dela koji je ranije osuđivan za isto krivično delo, pre svega imao u vidu situacije u kojima se specijalni

kao osobito olakšavajuću okolnost da je samoinicijativno priznao izvršenje krivičnog dela i na taj način je otkriven kao izvršilac, jer oštećeni krađu na svoju štetu nije ni prijavio, pa je prvostepeni sud za to delo optuženom ublažio kaznu“. Cit. prema: I. Simić /2000/, str. 35.

23 „Pri odmeravanju kazne ne mogu se uzeti u obzir i one okolnosti koje su element bića krivičnog dela ili su kvalifikatorne okolnosti ili su po svojoj prirodi učinjenog dela u njemu sadržane.“ Presuda Saveznog suda Kzz–12/33 od 16. februara 2000. godine. Cit. prema: *Ibid.*, 29.

24 Tako u presudi Opštinskog suda u Rumi K–656/07 od 5. juna 2009. godine stoji „prilikom odlučivanja o krivičnoj sankciji prema okrivljenoj, sud je cenio sve okolnosti koje utiču da kazna bude stroža ili blaža. Na strani okrivljene od olakšavajućih okolnosti sud je cenio da je majka maloletnog deteta, da je priznala sa kim i na koji način je izvršila krivično delo, da do sada nije osuđivana, a otežavajućih okolnosti nije našao. Ceneći napred navedene olakšavajuće okolnosti, pojedinačno i u međusobnoj vezi kao osobito olakšavajuće okolnosti, sud je okrivljenoj ublažio kaznu“. U istom smislu je i presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici K–85/03 od 2. juna 2006. godine u kojoj se kaže „da je prilikom odlučivanja o vrsti i visini krivične sankcije sud cenio sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća u smislu člana 54. KZS pa je od olakšavajućih okolnosti kod okrivljenog našao i uzeo u obzir njegovu neosuđivanost, što govori da je imao besprekoran raniji život u društvu, njegove porodične prilike da je oženjen i otac četvoro dece, da je bez imovine, cenio je njegovu slabije materijalno stanje, da je izbeglo lice, da je jedini hranilac porodice, takođe kao olakšavajuću okolnost sud je cenio i to da postoji doprinos na strani oštećene nastanku saobraćajne nezgode jer kao učesnik u saobraćaju prilikom kretanja na biciklu nije bila propisno osvetljena, dok otežavajuće okolnosti ovaj sud nije našao“. Takođe i Vrhovni sud Srbije u svojoj presudi Kž I–678/00 od 19. juna 2001. godine navodi sledeće: „ocenivši odluku o kazni iz prvostepene presude pravilnom i osnovanom, Vrhovni sud prihvata ocenu olakšavajućih okolnosti na strani optuženog, a posebno okolnost da je supruga optuženog poginula u saobraćajnoj nesreći u kojoj je i sin optuženog teško povređen. Poseban značaj ima i evidentan doprinos oštećenog nastanku saobraćajne nesreće, a koje okolnosti zbirno znače osobito olakšavajuće okolnosti i osnov za ublažavanje kazne“, a u presudi Kž I–941/99 od 6. decembra 2000. godine „pri odmeravanju kazne sud je svim napred navedenim okolnostima dao odgovarajući značaj koji one imaju kod odmeravanja kazne. Olakšavajućim okolnostima dat je atribut „osobito olakšavajuće“ pa je optuženom u skladu sa zakonskom mogućnošću kazna ublažena“. Odluke su odabrane metodom slučajnog uzorka.

25 Z. Stojanović /2007/, str. 212 i F. Bačić /1980/, str. 438. „Okolnost da je okrivljeni priznao izvršenje krivičnog dela ne može se oceniti kao osobito olakšavajuća okolnost kada je okrivljeni najpre negirao izvršenje krivičnog dela za koje je oglašen krivim, potom menjao iskaz tokom postupka, jer i iz drugih dokaza je utvrđeno da je okrivljeni učinio krivično delo“. Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž–276/04 od 12. februara 2004. godine. „Okolnost da je okrivljeni osuđivan 38 puta i pored priznatih olakšavajućih okolnosti, ne dozvoljava ublažavanje kazne“. Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž–1885/04 od 15. jula 2004. godine. Cit. prema: I. Simić/A. Trešnjev /2005/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnogpravnog materijala, šesta knjiga*, Beograd, str. 31.

povrat kao otežavajuća okolnost javlja pored naročito olakšavajućih okolnosti i kada po mišljenju zakonodavca ublažavanje kazne ne bi bilo opravdano bez obzira na značaj prisutnih naročito olakšavajućih okolnosti.²⁶

VI

Nakon svega napred navedenog čini se da se u kontekstu veoma složene problematike vezane za odmeravanje, odnosno ublažavanje kazne kao jedno²⁷ od markantnijih izdvaja pitanje opravdanosti zabrane ublažavanja kazne u određenim slučajevima. Drugim rečima, nameće se pitanje da li je data zakonska formulacija realno utemeljena?

- 26 Po pitanju krivičnog značaja povrata uglavnom postoje sledeća rešenja: po prvom, povrat ima značaj prilikom odmeravanja kazne, i to ili kao otežavajuća okolnost (KZS) ili kao pooštravajuća okolnost (obligatorna /Krivični zakonik Italije iz 1930. godine/ ili fakultativna /Osnovni krivični zakon SRJ iz 2003. godine/); po drugom, u slučaju povrata izriče se kazna i odgovarajuća mera bezbednosti koja se sastoji u ograničenju slobode kretanja (kumulaciju kazne i „preventive detention“ uvela je Engleska 1908. godine) i po trećem, u slučaju povrata izriče se samo određena mera bezbednosti. Ovaj treći sistem ima dve varijante, prvu, kada sud ima mogućnost izbora između kazne i mere bezbednosti (Krivični zakonik Švajcarske iz 1937. godine) i drugu, kada sud, ukoliko su ispunjeni zakonom propisani uslovi, može da izrekne samo meru bezbednosti (Krivični zakonik Švedske iz 1962. godine).
- 27 Smatramo da nije suvišno ukoliko se ovde bar osvrnemo i na još jednu ništa manje značajnu novinu u vezi odmeravanja kazne koju uvodi ZID KZ. Naime, odredbom člana 14. je predviđeno da se za produženo krivično delo može izreći teža kazna od propisane. Izrečena kazna ne sme preći dvostruku meru propisane kazne, niti deset godina zatvora. Izuzetno, ako se za neko krivično delo koje ulazi u sastav produženog krivičnog dela može izreći kazna zatvora od trideset do četrdeset godina, ne može se izreći kazna veća od četrdeset godina. Jednom rečju, datom odredbom zakonodavac propisuje da produženo krivično delo predstavlja fakultativnu pooštravajuću okolnost. U sadašnjem zakonu to je jedina predviđena fakultativna pooštravajuća okolnost, a ranije je isto rešenje postojalo u slučaju višestrukog povrata. Inače, među prvim autorima koji se zalagao za mogućnost pooštravanja kazne kod produženog krivičnog dela bio je F. Bačić. (Vidi: F. Bačić /1996/: *Moj alternativni nacrt općeg dijela Krivičnog zakonika Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, str. 139). U domaćoj stručnoj literaturi datu ideju je afirmisao Z. Stojanović (Vidi: Z. Stojanović /1999/: *Komentar Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije*, Beograd, str. 82). U našem pozitivnom zakonodavstvu produženo krivično delo je prvi put bilo propisano kao fakultativna pooštravajuća okolnost u članu 11. Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična dela koji je donet 2008. godine (“Službeni glasnik RS”, br. 97/2008), i u kome stoji da se „odgovornom licu za produženo krivično delo može pooštriti kazna (novčana kazna) do dvostrukog iznosa propisanog u članu 14. ovog zakona“. Nadalje, moglo bi se reći da propisivanje određene fakultativne pooštravajuće okolnosti praktično znači ukidanje posebnog maksimuma kazne, pa se postavlja pitanje opravdanosti datog rešenja najpre sa aspekta načela zakonitosti. Dovodi se takođe u sumnju i njegova svrsishodnost s obzirom na to da ni ranije kada je višestruki povrat imao isti krivičnopravni značaj naša sudska praksa nije pribegavala pooštravanju kazne. Možda se kod produženog krivičnog dela moglo razmišljati i na neki od sledećih načina. Naime, ako je sada već isključena mogućnost ublažavanja kazne kod pojedinih krivičnih dela onda bi se recimo na isti način moglo postupiti i kod produženog krivičnog dela tj. isključiti mogućnost njegove primene u određenim slučajevima kao npr. kod najtežih krivičnih dela protiv ličnih dobara. Ukoliko bi se, što je po našem mišljenju sasvim opravdano, odustalo od zakonskog ograničavanja primene opštih instituta, onda bi bilo bolje za produženo krivično delo propisati restriktivnije uslove za njegovu primenu – prihvatanjem jedne varijante modifikovane objektivno-subjektivne teorije koju predlaže Z. Stojanović. Vidi: Z. Stojanović /2009/, str. 217.

Naše mišljenje je da je prilikom izmena, o kojima je prethodno bilo više reči, intencija zakonodavca nesumnjivo bila da doprinese kreiranju strožije kaznene politike sudova (što i nije ništa novo) i u toj nameri je, u odnosu na ranije izmene, otišao i jedan korak dalje. Naime, do sada je zakonodavac težeći ostvarivanju navedenog cilja svoje intervencije po pravilu ograničavao na posebni deo zakona u tom smislu što je (kao i ovoga puta) pre svega podizao posebne minimume i posebne maksimume kod jednog broja krivičnih dela (i pri tome u nemalom broju slučajeva u okviru pojedinih grupa krivičnih dela narušavao celovitost propisanog kaznenog sistema zasnovanog na apstraktnim modelima datih ponašanja), dok se ovog puta izmene odnose ne samo na posebni već i na opšti deo zakona, odnosno na opšte institute krivičnog prava.

Ne možemo, a da date izmene u opštem delu zakona ne dovedemo u sumnju.

Evo zašto.

Kao što je poznato zakonodavac kaznenu politiku u pogledu izbora i odmeravanja kazni za pojedina krivična dela izražava propisivanjem kazne za svako krivično delo. Iz razloga što pri tome zakonodavac krivična dela sagledava apstraktno, otuda i njegova kaznena politika u odnosu na pojedina krivična dela predstavlja izraz apstraktno ocenjene opasnosti pojedinih ponašanja. Takav sistem nadalje vodi ka tome da sudu ostaje da kaznu konkretizuje u svakom pojedinom slučaju. Izbor vrste kazne je po pravilu izraz kaznene politike zakonodavca, dok u pogledu mere kazne zakon prepušta veće mogućnosti sudu zadovoljavajući se samo propisivanjem kaznenih okvira kroz koje izražava svoju kaznenu politiku u odnosu na pojedina krivična dela. Pri tome, kao što je napred i bilo reči, zakonodavac može da odredi uže ili šire raspone/okvire kazni zavisno od procene koji raspon kazne odgovara mogućim pojavnim oblicima pojedinog krivičnog dela. U nekim slučajevima je nužno da raspon kazne bude veliki jer je priroda pojedinih krivičnih dela takva da delo može da se javlja u sasvim lakim i sasvim teškim oblicima. Ukoliko u takvim slučajevima pak, zakonodavac ne smatra opravdanim da kaznenu politiku prepusti sudovima već ima nameru da je određenije usmerava, onda po pravilu pribegava propisivanju lakših i težih oblika jednog krivičnog dela. Zakonodavac kaznenu politiku sudova, takođe usmerava i kroz postupak odmeravanja kazni i to propisivanjem načina odmeravanja kazni tj. ukazivanjem sudu o kojim okolnostima treba da vodi računa prilikom odmeravanja kazni propisujući olakšavajuće i otežavajuće okolnosti odnosno uslove i načine ublažavanja i oslobođenja od kazne.

Propisivanjem posebnih zakonskih mogućnosti kod odmeravanja kazne zakonodavac sudu praktično stavlja na raspolaganje odgovarajuće zakonske instrumente pomoću kojih sud u postupku odmeravanja kazne može da donese odluku koja predstavlja iskorak u odnosu na redovno odmeravanje u granicama posebnog minimuma i maksimuma. Ublažavanje kazne kao i drugi instituti koji se odnose na ove posebne mogućnosti prilikom kažnjavanja imaju pri tome jasno profilisane kriminalnopolitičke ciljeve, što uz okolnost da je njihova primena fakultativnog karaktera zahteva od suda analitičan i odgovoran pristup u rešavanju svakog pojedinačnog slučaja. U takvom jednom kreativnom postupku jasno je da zakonodavac ne bi trebalo da sud sputava krutim rešenjima već suprotno tome, da mu obezbedi pravom definisan prostor u čijim okvirima bi došlo do realizacije ove nesumnjivo najvažnije sudske uloge.

U datom kontekstu, ublažavanje kazne je jedan od veoma značajnih zakonom predviđenih korektiva neophodnih s obzirom na opštost zakonske norme u kojoj je raspon kazne za određena krivična dela propisan na osnovu tipičnih slučajeva u kojima se jedno delo ispoljava u praksi. Taj sukob između formalnog i materijalnog ne može uvek da se razreši na nivou zakona zbog njegove opštosti i apstrakcije, te se sudu pruža kao jedna od mogućnosti da ublažavanjem kazne izbegne preteranu i kriminalnopolitički neopravdanu represivnost u konkretnim slučajevima.²⁸

U ovako postavljenom sistemu propisivanja i odmeravanja kazni nužno je da sud ima određenu slobodu koja pretpostavlja relativno široka zakonska ovlašćenja. Međutim, pri tome se ne sme gubiti iz vida da je, nezavisno od toga koliko su ovlašćenja suda zakonom široko postavljena, odmeravanje kazne uvek akt primene prava, rešavanje jednog pravnog pitanja, pravno vezana ocena koja podleže i kontroli suda više instance. Shodno tome, akt sudske ocene nikad nije, niti može biti akt slobodne i diskrecione ocene, već primarno akt pravno vezane ocene.

Međutim, nepodeljeno je mišljenje da je za savremenu praksu naših sudova karakteristično veoma široko primenjivanje instituta ublažavanja kazne. Osim toga, statistike pokazuju i da sudovi u najvećem broju slučajeva izriču kazne na nivou ili bliže posebnom minimumu propisane kazne (zanemaruje se pri tome činjenica da se većina krivičnih dela u praksi uglavnom pojavljuje u svojim lakšim, a ređe u težim ili najtežim oblicima). Sve to nadalje dovodi do (po našem mišljenju površnog) zaključka da je kaznena politika naših sudova izuzetno blaga (i stoga i neefikasna) i da bi u cilju uspešnije borbe protiv kriminaliteta trebalo intervenisati pre svega na zakonskom planu.²⁹

Pri tome se pak, gubi iz vida veoma važna okolnost, a to je da u savremenom društvu probleme koji nastaju u oblasti odmeravanja kazni nikako ne bi trebalo rešavati ograničavanjem ovlašćenja suda već fiksiranjem niza načelnih postavki koje bi obezbedile legalitet u ovoj oblasti.

Drugim rečima, prilikom traženja adekvatnog rešenja ne bi trebalo zanemariti činjenicu da ublažavanje kazne poseban značaj ima najpre u onim sistemima koji se odlikuju visokim i strogim kaznama propisanim za pojedina krivična dela. Naime, ako je kod velikog broja krivičnih dela propisan neopravdano visok minimum i maksimum kazne, koji ne odgovara apstraktnom modelu datog dela, a samim tim ni njegovim konkretnim pojavnim oblicima, onda to stvara određene probleme u praksi jer se minimalno propisana kazna u konkretnom slučaju pojavljuje kao neopravdano stroga, pa sud u određenim slučajevima „izlaz“ traži i u „iskonstruisanom“ ublažavanju kazne.

Shodno rečenom, trebalo bi najpre propisane okvire/raspone kazni kod većeg broja krivičnih dela učiniti realnijim, imajući u vidu raznovrsnost oblika u kojima se ta dela javljaju kao i dosadašnju politiku kažnjavanja. Na taj način sud bi imao relativno jasnu orijentaciju o težini datog krivičnog dela i mogućnost da odmeri kaznu koja odgovara okolnostima konkretnog slučaja. Odnosno, u takvoj situaciji

28 Vidi: Lj. Radulović /1999/: *Kriminalna politika, politika suzbijanja kriminaliteta*, Beograd, str. 98.

29 Vidi: N. Mrvić-Petrović/Đ. Đorđević /1998/: *Moć i nemoć kazne*, Beograd, str. 85–86 i J. Čirić/Đ. Đorđević/R. Sepi /2006/: *Kaznena politika sudova u Srbiji*, Beograd, str. 169–171.

sud bi se za ublažavanje kazne odlučio samo onda kada je to opravdano tj. kada s obzirom na sve okolnosti datog slučaja dođe do zaključka da će se i ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja.³⁰

Sve u svemu, jasno je da oblast odmeravanja, odnosno ublažavanja kazni po svojoj prirodi nije pogodna za fiksno zakonsko regulisanje i stoga bilo kakva ograničenja u pogledu primene pojedinih instituta ovdje ne mogu biti opravdana, niti svrsishodna. U pitanju je takva oblast primene krivičnog prava u kojoj bi u najvećoj mogućoj meri trebalo da dođe do izražaja kreativna uloga suda, koja se na pravi način može ostvariti jedino ukoliko zakonodavac za pojedina krivična dela propiše adekvatne modifikacije, odnosno dovoljan broj težih i lakših oblika i pri tome uz jasno definisanu svrhu kažnjavanja formuliše samo opšta pravila o odmeravanju, odnosno ublažavanju kazne.³¹

Najzad, dolazimo i do još jednog veoma važnog (možda i ključnog) momenta, a to je da opisani sistem može uspešno da funkcioniše jedino ukoliko je odmeravanje kazne rezultat racionalnog procesa odlučivanja od strane suda – sudije koji na prvom mestu uvažava zakon i zakonske kriterijume i koji poznaje suštinu i duh krivičnog prava koje u praksi oživljava i istovremeno poštuje i ceni ljudsku ličnost i dostojanstvo uz visoko izraženu svest o tome da obavljajući sudijsku funkciju obavlja funkciju koja je od neprocenjivog značaja za društvo i pojedinca. Na taj način, „držeci se principa legaliteta pozitivnog prava, sudija putem interpretacije zakona, postaje akter dosuđene pravičnosti kao izraza univerzalne pravde i stožerne vrline čoveka i njegovih asocijacija. U krugu svoje oficijelne vokacije i na polju svoje dužnosti i savesti, sudija se izjašnjava o životima, svekolikim slobodama i njihovim granicama, pravima i dužnostima celine kodeksa ljudskih prava, putem onih sudijskih reči koje moraju nositi težinu prevladavanja vremena“.³² I stoga, „više nego drugi, sudija svojom stručnošću, savesnošću i mudrošću primenjuje pravo, tako, da njegova reč, poput svete reči, ostaje da preživi vreme“.³³ Sigurno je da velika ovlašćenja koja sudija pri tome ima, nameću i velike obaveze kojima treba da odgovori, a zaštita mora da bude adekvatno edukovan i profesionalno osposobljen. U tome se, između ostalog, ogleda težina ovog poziva, ali se na tome zasniva i stvara ugled koji ova profesija uživa u društvu.³⁴

LITERATURA

Bačić F. /1980/: *Krivično pravo, opći dio*, Zagreb

Bačić F. /1996/: *Moj alternativni nacrt općeg dijela Krivičnog zakonika Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb

Čirić J./Đorđević Đ./Sepi R. /2006/: *Kaznena politika sudova u Srbiji*, Beograd

Čosić Pavle i saradnici /2008/: *Rečnik sinonima*, Beograd

30 Vidi: Z. Stojanović /1991/: *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Novi Sad, str. 74–75.

31 Vidi: F. Bačić /1980/, str. 428–430.

32 S. Perović /1988/: *Ljudska prava i sudijska nezavisnost*, Beograd, str. 142–143.

33 S. Perović /1997/: *Besede sa Kopaonika*, Beograd, str. 140.

34 Lj. Radulović /1999/, str. 136.

- Delić N. /2009/: *Nova rešenja opštih instituta u Krivičnom zakoniku Srbije*, Beograd
- Delić N. /2005/: Poravnanje učinioca i oštećenog kao osnov za oslobođenje od kazne, u: *Kazneno zakonodavstvo: progresivna ili regresivna rešenja*, Beograd
- Lazarević Lj. /2006/: *Komentar Krivičnog zakonika Srbije*, Beograd
- Mrvić-Petrović N./Đorđević Đ. /1998/: *Moć i nemoć kazne*, Beograd
- Perović S. /1997/: *Besede sa Kopaonika*, Beograd
- Perović S. /1988/: *Ljudska prava i sudijska nezavisnost*, Beograd
- Radulović Lj. /1999/: *Kriminalna politika, politika suzbijanja kriminaliteta*, Beograd
- Simić I. /1998/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, druga knjiga*, Beograd
- Simić I. /2000/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, treća knjiga*, Beograd
- Simić I. /2004/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, peta knjiga*, Beograd
- Simić I./Trešnjev A. /2005/: *Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, šesta knjiga*, Beograd
- Stojanović Z. /1999/: *Komentar Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije*, Beograd
- Stojanović Z. /2007/: *Komentar Krivičnog zakonika Srbije*, Beograd
- Stojanović Z. /2009/: *Krivično pravo, opšti deo*, Beograd

Nataša Delić

Faculty of Law, University of Belgrade

EXCLUSION OF MITIGATION OF PUNISHMENT IN CERTAIN CASES

SUMMARY

In this paper, the author discusses a number of important issues related to the institute of mitigation of punishment. In that context, special attention was paid to demonstration and analysis of the provisions of article 14 of the Law on Amendments to the Criminal Code of the Republic of Serbia, that was adopted in 2009 and which contains the anticipated ban of mitigation of punishment for a number of criminal offences (eight criminal offences). According to the author, by this rule the legislator limits the mitigation of punishment arbitrarily and without clearly defined criteria, and excludes the application of a number of general institutions of criminal law. In addition to that, the same article contains a prohibition of mitigation of punishment in the case of special refund. Critical analysis of legal provisions was supported by corresponding theoretical opinions and judicial decisions. At the end of the work, the author briefly specifies the conclusions which he gained during the analysis of particular aspects of this extremely complex topic.

Key words: criminal sanction, punishment, mitigation of punishment, exoneration of punishment.